

ชนเผ่าอารยันกับบ่อเกิดและประเภทของความรู้ตะวันออก

ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

(ต่อจากฉบับที่แล้ว)

๒.๑.๔.๒ ประเภทของอุปมานประมาณ เราได้ทราบมาแล้วว่าอุปมานประมาณ หมายถึงความรู้ที่เกิดจากการเปรียบเทียบ การที่เราจะรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เรานำมาเปรียบเทียบกันได้อย่างลึกซึ้งจนสามารถแยกแยะออกมาให้เห็นถึงความเหมือนกัน ความต่างกัน และความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เรารู้และเข้าใจได้เป็นอย่างดีก็คือโดยอาศัยการเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ง่ายขึ้นในเบื้องต้นจึงสมควรศึกษาประเภทของอุปมานประมาณก่อน ซึ่งเมื่อนำมาจัดแบ่งเราสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) *เปรียบเทียบความเหมือนกัน* เป็นการนำเอาสิ่งที่มีลักษณะอย่างเดียวกันมาเปรียบเทียบกัน ตัวอย่างเช่น การเปรียบเทียบความเหมือนกันของเซลล์พืชและเซลล์สัตว์ คือ ทั้งเซลล์พืชและเซลล์สัตว์มีสิ่งที่เหมือนกัน ได้แก่ เยื่อหุ้มเซลล์ นิวเคลียส และไซโตพลาซึม

๒) *เปรียบเทียบความต่างกัน* เป็นการนำเอา

สิ่งที่ไม่มีความคล้ายคลึงอย่างเดียวกันมาเปรียบเทียบกัน ตัวอย่างเช่น การเปรียบเทียบความต่างกันของเซลล์พืชและเซลล์สัตว์ คือ ทั้งเซลล์พืชและเซลล์สัตว์มีสิ่งที่ต่างกัน ได้แก่ ด้านรูปร่างผนังเซลล์ คลอโรพลาสต์ และ คลอโรฟิลล์ เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายผู้เขียนจะนำความเหมือนและความต่างมาเปรียบเทียบกันให้เห็นในรูปของตารางดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แสดงการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างกันของเซลล์พืชและเซลล์สัตว์

การเปรียบเทียบ	ประเภทของเซลล์	
	เซลล์พืช	เซลล์สัตว์
ความเหมือนกัน	มีเยื่อหุ้มเซลล์ มีนิวเคลียส มีไซโตพลาซึม	มีเยื่อหุ้มเซลล์ มีนิวเคลียส มีไซโตพลาซึม

ค ว า ม ต่างกัน	มีรูปร่างเป็น สี่เหลี่ยมมี ผนังเซลล์ มีคลอโรพ ลาสต์ มคลอโรพิลล์	มีรูปร่าง เป็นวงรี ไม่มีผนัง เซลล์ ไม่มีคลอ โรพลาสต์ ไม่มี คลอโรพิลล์
--------------------	--	--

๓) *เปรียบเทียบความสัมพันธ์กัน* เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันของสิ่งที่เรานำมาใช้เปรียบเทียบว่าเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใด ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถแบ่งย่อยได้ ๓ รูปแบบ คือ (๑) ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ตัวอย่างเช่น “การใช้ไฟฟ้ามากทำให้เสียค่าไฟฟ้ามาก” หรือ “การใช้ไฟฟ้าไฟน้อยทำให้เสียค่าไฟฟ้า น้อย” จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของการใช้ ไฟฟ้ากับการจ่ายค่าไฟฟ้าในตัวอย่างนี้เป็นไป ในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้าใช้ไฟฟ้ามากก็ จะต้องจ่ายค่าไฟฟ้ามากขึ้นหรือถ้าใช้ไฟฟ้า น้อยก็ต้องจ่ายค่าไฟฟ้าน้อย (๒) ความสัมพันธ์ ในทิศทางกลับกัน ตัวอย่างเช่น “ขับรถด้วยความเร็วมากทำให้ถึงจุดหมายโดยใช้เวลา น้อย” หรือ “ขับรถด้วยความเร็วช้าทำให้ถึง จุดหมายโดยใช้เวลานาน” จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของเวลากับความเร็วในตัวอย่าง นี้เป็นไปในทิศทางกลับกัน คือ สมมติว่าออก การเดินทางจากกรุงเทพฯ มีจุดหมายอยู่ที่ เชียงใหม่ ถ้าขับรถเร็วมากจะทำให้ถึงเชียงใหม่

โดยใช้เวลาน้อย หรือ ในทางกลับกัน ถ้าหาก ขับรถเร็วช้าจะทำให้ถึงเชียงใหม่โดยใช้เวลา มาก (๓) ไม่มีสัมพันธ์กัน ตัวอย่างเช่น “นำผ้า ยันต์มหาระรอยไปติดไว้ที่ประตูบ้านแล้วจะทำ ให้ร่ำรวย นายแดงนำผ้ายันต์ติดไว้ที่ประตูบ้าน มาสิบปีแล้ว ผลก็คือนายแดงไม่ได้ร่ำรวย” จะ เห็นได้ว่าผ้ายันต์มหาระรอยกับความร่ำรวย ไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน เพราะนายแดงติดผ้า ยันต์มหาระรอยไว้ที่ประตูบ้านผ่านมาสิบปี แล้วก็ได้ไม่ได้ทำให้นายแดงเป็นคนร่ำรวยขึ้นมา เลย

๒.๑.๔.๓ ลักษณะของอุปมาน ประมาณ คุณสมบัติเฉพาะตัวเกี่ยวกับบ่อเกิด ของความรู้แบบอุปมานประมาณสามารถ จำแนกได้ดังนี้

๑) *ยอมรับความรู้ชั้นประจักษ์* คือ ยอมรับ การรับรู้ที่เกิดจาก

ประสาทสัมผัสโดยตรงมีจุดเน้นที่ว่า ประสบการณ์จะทำให้เกิดความรู้ต้องผ่าน กระบวนการเปรียบเทียบก่อน เมื่อเราจะ กำหนดรู้ว่ามีควมยาวได้ก็ต่อเมื่อเราได้นำไป เทียบเทียบกับความสั้น ถ้าหากว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ มีอยู่โดยลำพังเพียงสิ่งเดียวเราก็ไม่สามารถที่ จะบอกได้ว่ามีความยาวหรือมีความสั้น ตัวอย่างเช่น ครูนำดินสอดำแท่งหนึ่งให้ นักเรียนดูแล้วบอกกับนักเรียนว่า “ดินสอดำ แท่งนี้ยาว” มันเป็นการยากที่จะทำให้ นักเรียนรู้ว่าดินสอดำที่ครูนำมาให้ดูนั้นคือ ดินสอดำที่ยาว แต่ถ้าครูนำดินสอดำมาให้ นักเรียนดูสองแท่งโดยแท่งหนึ่งมีความยาว กว่าอีกแท่งหนึ่งแล้วถามนักเรียนว่า “ระหว่าง

ดินสอดำสองแท่งนี้อันไหนยาวและอันไหนสั้น” เมื่อนักเรียนได้เห็นดินสอดำทั้งสองแท่ง ก็จะมีการเปรียบเทียบกันเกิดขึ้นภายหลังจากการเปรียบเทียบกันแล้วก็เกิดความรู้และบอกครูได้อย่างถูกต้องว่าดินสอดำแท่งไหนยาวและสั้นกว่ากัน ในกรณีอื่นก็เช่นเดียวกัน การที่จะรู้ว่าเย็นก็ต้องเปรียบเทียบกับร้อน การที่จะรู้ว่าอ่อนก็ต้องเปรียบเทียบกับแข็ง เป็นต้น ความรู้ที่เกิดในลักษณะอย่างนี้เป็นความรู้ขั้นประจักษ์ก็จริงแต่อุปมาประมาณมีจุดเน้นที่ว่าประสบการณ์จะทำให้เกิดความรู้ต้องผ่านกระบวนการเปรียบเทียบก่อนจึงจะทำให้เราสามารถกำหนดรู้สิ่งนั้นได้ถูกต้อง ด้วยลักษณะที่มีจุดเน้นเป็นพิเศษอย่างนี้จึงจำเป็นต้องแยกบ่อเกิดของความรู้แบบอุปมาประมาณออกมาจากความรู้แบบประจักษ์ประมาณ

๒) *ยอมรับความรู้เชิงเปรียบเทียบ* คือยอมรับว่าการเปรียบเทียบทำให้เกิดความรู้ชนิดใหม่ได้ เพราะการเปรียบเทียบจะให้เราสามารถเกิดความรู้ได้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่มีความเหมือนกัน อะไรที่มีความแตกต่างกัน และอะไรที่มีความสัมพันธ์กัน เมื่อเราหาความเหมือน ความต่าง และความสัมพันธ์กันได้แล้วก็สามารถนำไปสู่การสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ เป็นกลุ่มของความรู้ในลักษณะต่าง ๆ ได้มากมาย ตัวอย่างเช่น เมื่อเราพูดถึง “กลุ่มของสิ่งมีชีวิต” เราสามารถจัดเป็นกลุ่มของความรู้ต่อได้อีก คือ “พืชและสัตว์” การที่เราสามารถจัดกลุ่มความรู้แบบนี้ได้ก็เนื่องจากว่าเราได้เปรียบเทียบแล้วว่าพืช

และสัตว์มีลักษณะที่เหมือนกันอยู่อย่างน้อยที่สุดหนึ่งอย่าง คือ ทั้งพืชและสัตว์ต่างก็เป็นสิ่งมีชีวิต อย่างนี้เรียกว่า “การเปรียบเทียบเหมือนกัน” แต่พืชและสัตว์ก็ยังมีความแตกต่างกันอย่างน้อยที่สุดหนึ่งอย่าง คือ พืชไม่สามารถเคลื่อนที่ไปไกลจากจุดกำเนิดได้แต่สัตว์สามารถเคลื่อนที่ไปไกลจากจุดกำเนิดได้ เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า “การเปรียบเทียบความต่างกัน” จากความรู้ในกลุ่มพืชและสัตว์โดยอาศัยการเปรียบเทียบนี้ในแต่ละกลุ่มทั้งของพืชและของสัตว์เรายังสามารถแบ่งเป็นกลุ่มความรู้ย่อย ๆ ลงไปได้อีกมากมาย

๒.๑.๕ อรรถาปัติ (postulation)

อรรถาปัตินี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ในอนุমানประมาณมาแต่เดิมแล้ว ท่านประภากร แห่งสำนักปรัชญามีมางสาได้เพิ่มเข้ามาให้เป็นบ่อเกิดของความรู้อีกแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตามเราไม่ควรมองข้ามประเด็นนี้ไปเลยเสียทีเดียว น่าจะได้นำมาศึกษาไว้ในบทนี้ด้วย อรรถาปัติคืออะไร อรรถาปัติแบ่งได้อย่างไร และอรรถาปัติมีลักษณะอย่างไร เราจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

๒.๑.๕.๑ ความหมายของอรรถาปัติ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการตั้งข้อความที่เป็นเงื่อนไขเอาไว้ หรือความรู้ที่เกิดจากการอ้างเหตุผลแบบตั้งสมมติฐานหรือการคาดคะเน โดยประโยคตั้งของข้อความที่เป็นเงื่อนไขทั้งสองเป็นจริงทั้งคู่ แต่เป็นความจริงที่ขัดแย้งกัน เมื่อความจริงขัดแย้งกันจึงทำให้เกิดการตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนถึงความจริงที่เกิดขึ้นในประโยคที่สามซึ่งเป็นประโยค

สรุป ตัวอย่างเช่น นางสาวแหล่งโฆษณาขายเครื่องสำอางยี่ห้อหนึ่งบอกถึงสรรพคุณให้ผู้ซื้อทราบว่าจะทำให้ผิวขาวสวยเนียนนุ่มน่าสัมผัส เพราะตนเองได้เคยใช้เป็นประจำ แต่ตัวนางสาวแหล่งผู้กำลังโฆษณาสินค้าอยู่เป็นผู้มีผิวดำครุขระไม่น่าสัมผัส จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าประโยคตั้งของข้อความที่เป็นเงื่อนไขทั้งสองเป็นจริงทั้งคู่ แต่เป็นความจริงที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือนางสาวแหล่งเป็นผู้ใช้เครื่องสำอางนี้จริงและนางสาวแหล่งเป็นผู้มีผิวดำครุขระไม่น่าสัมผัสจริง ดังนั้น จึงตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนไปว่า “เครื่องสำอางยี่ห้อนี้ไม่ทำให้ผิวขาวสวยเนียนนุ่มน่าสัมผัสแน่ ๆ” เพราะว่าถ้ามีสรรพคุณอย่างนี้นางสาวแหล่งโฆษณาจริงแล้วนางสาวแหล่งจะต้องเป็นผู้ที่มีผิวขาวสวยเนียนนุ่มน่าสัมผัสแน่ ๆ เลย เนื่องจากเป็นผู้ที่ใช้สินค้าอยู่เป็นประจำ การสรุปว่าเครื่องสำอางยี่ห้อนี้ไม่ทำให้ผิวขาวสวยเนียนนุ่มน่าสัมผัสแน่ ๆ ข้อสรุปนี้เป็นประโยคสมมติฐานหรือคาดคะเนที่ตั้งขึ้นจากประโยคตั้งของข้อความที่เป็นเงื่อนไขทั้งสองที่ขัดแย้งกัน ประโยคในลักษณะเช่นนี้แหละที่เราเรียกว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้แบบ “อรรถาปัตติ”

๒.๑.๕.๒ ประเภทของอรรถาปัตติ เป็นบ่อเกิดของความรู้ที่ได้จากการอนุมาน เช่นเดียวกันกับบ่อเกิดของความรู้แบบอนุมานประมาณ แต่อรรถาปัตติมีจุดเน้นเกี่ยวกับความรู้ที่เกิดจากการตั้งข้อความที่เป็นเงื่อนไขเอาไว้โดยประโยคตั้งของข้อความที่เป็น

เงื่อนไขทั้งสองเป็นจริงทั้งคู่แต่เป็นความจริงที่ขัดแย้งกัน เมื่อความจริงขัดแย้งกันจึงทำให้เกิดการตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนถึงความจริงที่เกิดขึ้นในประโยคที่สามซึ่งเป็นประโยคสรุป ซึ่งบ่อเกิดความรู้แบบนี้เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในบ่อเกิดความรู้แบบอนุมานประมาณ ดังนั้นหากจะนำอรรถาปัตติมาจัดแบ่งประเภทคงไม่ต่างไปจากบ่อเกิดความรู้แบบอนุมานประมาณ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ แบบนิรนัย และแบบอุปนัย นั่นเอง ซึ่งเรื่องนี้ผู้เขียนได้อธิบายรายละเอียดไว้แล้วในที่นี้จะไม่อธิบายซ้ำอีกขอให้ดูรายละเอียดเรื่องนี้ในหัวข้อที่ว่าด้วยประเภทของความรู้แบบอนุมานประมาณที่ผ่านมาก็แล้วกัน

๒.๑.๕.๓ ลักษณะของอรรถาปัตติ คุณสมบัติเฉพาะตัวเกี่ยวกับบ่อเกิดของความรู้แบบอรรถาปัตติมีลักษณะดังนี้ คือ กลุ่มนี้ยอมรับบ่อเกิดความรู้ ๔ อย่าง ได้แก่ ประจักษ์ประมาณ อนุมานประมาณ ศัพทประมาณ และอุปมานประมาณ แต่ว่า “ท่านประภากร” แห่งสำนักปรัชญามีบางสาได้เพิ่มอรรถาปัตติ เข้ามาเป็นบ่อเกิดของความรู้ย่อยที่ ๕ เพื่อให้เห็นลักษณะที่เป็นคุณสมบัติโดดเด่นเฉพาะตัวของเรื่องที่ต้องการอธิบายให้แตกต่างไปจากบ่อเกิดของความรู้ ๔ อย่างที่เคยมีมาแล้วแต่เดิมเท่านั้น

๒.๑.๖ อนุปลัทธิ (Non-cognition) สำหรับอนุปลัทธินี้เป็นสิ่งที่ ท่านกุมาริลภฏะแห่งสำนักปรัชญามีบางสา ได้เพิ่มเข้ามาให้เป็นบ่อเกิดของความรู้อีกแบบหนึ่ง ดูเหมือนว่าเรื่องนี้จะให้การยอมรับกันอยู่ในกลุ่ม

ปรัชญามีมางสาที่สืบต่อจากท่านกุมาริลภฏฐะ เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามเราก็จะไม่มองข้ามประเด็นนี้ไปเลยเสียทีเดียว น่าจะได้นำมาศึกษาไว้ในบทนี้ด้วย เกี่ยวกับเรื่องของอนุปลัทธิคืออะไร อนุปลัทธิแบ่งได้อย่างไร และอนุปลัทธิมีลักษณะอย่างไร เราจะได้ศึกษาตามลำดับดังนี้

๒.๑.๖.๑ ความหมายของอนุปลัทธิ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการไม่ประจักษ์ หรือ การรับรู้ว่ามีสิ่งนั้นไม่มีเป็นบ่อเกิดของความรู้ คือ ความรู้เกิดจากการไม่ปรากฏของวัตถุที่เราต้องการจะรู้ เช่น รู้ว่าไม่มีนายทวิศศักดิ์ ทองทิพย์ อยู่ในห้องนี้ เพราะว่า ณ เวลานั้นติดการเข้าร่วมสัมมนางานวิชาการที่จังหวัดเชียงใหม่ คำว่า นายทวิศศักดิ์ ทองทิพย์ นี่เป็นสิ่งที่มียอยู่จริง แต่ ณ เวลานั้นไม่ได้มีอยู่ในห้องนี้ การไม่ได้รับรู้หรือการไม่ปรากฏของวัตถุที่เราต้องการจะรู้ คือ ตัวของนายทวิศศักดิ์ ทองทิพย์ ในห้องนี้ ถือ เป็นบ่อเกิดของความรู้ เพราะมันได้บอกให้เราได้ว่า “สิ่งนั้นไม่มี” ความรู้แบบนี้ไม่จัดเป็นความรู้แบบอนุมาน (No – Inference) แต่เป็นความรู้แบบไม่ประจักษ์ของสิ่งนั้น ในกรณีนี้ถ้าเราต้องการพิสูจน์ว่าความรู้ที่ได้นี้เป็นจริงหรือไม่ก็ให้เปิดห้องแล้วเข้าไปตรวจพิสูจน์ดูก็จะทราบความจริงว่า ไม่มีนายทวิศศักดิ์ ทองทิพย์ อยู่ในห้องนี้จริง ๆ ในกรณีอื่นอีก เช่น เข้ามาในห้องไม่เห็นโทรทัศน์ ก็รู้ว่าไม่มีโทรทัศน์ ไม่เห็นหนังสืออยู่บนโต๊ะ ก็รู้ว่าไม่มีหนังสืออยู่บนโต๊ะ เป็นต้น

๒.๑.๖.๒ ประเภทของอนุปลัทธิ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้

ชัดเจนยิ่งขึ้นเห็นสมควรจัดแบ่งบ่อเกิดของความรู้แบบนี้ออกให้เห็นเป็นประเภท ซึ่งอนุปลัทธิเมื่อนำมาจัดประเภทเราสามารถแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑) การรับรู้สิ่งที่ไม่เคยมีอยู่ในที่ใด ๆ คือ สิ่งนั้นไม่เคยมีอยู่เลยไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต เช่น หนวดเต่า หรือ เขากกระต่าย เป็นต้น เป็นสิ่งที่บอกให้เราได้ว่า ไม่เคยมีสิ่งนี้เกิดขึ้น ไม่ว่าที่ไหน ณ เวลาใด ๆ ก็ตาม การรับรู้แบบนี้ถือว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ เพราะมันได้บอกให้เราได้ว่า สิ่งนั้นไม่มี

๒) การรับรู้สิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนแต่ช่วงหนึ่งเกิดขึ้น ณ เวลานั้นสิ่งนั้นก็มิได้มีแล้ว เช่น ไตโนเสาร์ พระพุทธเจ้าที่เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา พระเจ้าอโศกมหาราชที่เป็นกษัตริย์ของแคว้นมคธ เป็นต้น เป็นสิ่งที่บอกให้เราได้ว่า สิ่งนั้นไม่เคยมีมาก่อนแต่ช่วงหนึ่งเกิดขึ้น ณ เวลานั้นสิ่งนั้นก็มิได้มีแล้ว การรับรู้แบบนี้ถือว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ เพราะมันได้บอกให้เราได้ว่า สิ่งนั้นไม่มี

๓) การรับรู้สิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบันแต่ ณ เวลานั้นสิ่งนี้ได้ปรากฏในที่นี้ เช่น ไม่มีปลาอยู่ในหม้อนี้ คำว่า ปลา เป็นสิ่งที่มียอยู่ แต่ ณ เวลานั้นไม่มีอยู่ ถึงแม้จะมีอยู่ในที่อื่น ๆ แต่ไม่มีในหม้อนี้ การไม่ปรากฏของวัตถุ คือ ปลาในหม้อนี้ ถือว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ เพราะมันได้บอกให้เราได้ว่า สิ่งนั้นไม่มี

๔) การรับรู้สิ่งที่ไม่เคยมีในอดีต และปัจจุบัน แต่ จะมีขึ้นในอนาคต เช่น เจ้าอาวาสวัดโนนสูง ได้กล่าวกับอุบาสกและอุบาสิกาว่า ปีหน้าจะสร้างอุโบสถหลังใหม่ ทางทิศใต้ติด

กับศาลาหลังนี้ คำว่า อุโบสถหลังใหม่ ในอดีตและปัจจุบันไม่มี แต่ปีหน้าจะมีขึ้น เป็นสิ่งที่บอกให้เราได้ว่า ปัจจุบันยังมีได้มีอุโบสถหลังใหม่ ที่วัดโนนสูงแห่งนี้ การรับรู้แบบนี้ถือว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ เพราะมันได้บอกให้เราได้ว่า สิ่งนั้นไม่มี

๒.๑.๖.๓ ลักษณะของอนุปลัทธิคุณสมบัติเฉพาะตัวเกี่ยวกับบ่อเกิดของความรู้แบบอนุปลัทธิมีลักษณะดังนี้ คือ กลุ่มนี้ยอมรับบ่อเกิดความรู้ ๔ อย่าง ได้แก่ ประจักษ์ประมาณ อนุमानประมาณ ศัพทประมาณ และอุปมานประมาณ ท่านประภากร แห่งสำนักปรัชญามีวงสาได้เพิ่มอรรถาปัติติ เข้ามาเป็นบ่อเกิดของความรู้อย่างที่ ๕ และต่อมาได้มี “ท่านกุมารภักฏะ” แห่งสำนักปรัชญามีวงสาซึ่งเป็นสำนักปรัชญาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับท่านประภากร ได้เพิ่มอนุปลัทธิ เข้ามาเป็นบ่อเกิดของความรู้อย่างที่ ๖ เพื่อให้เห็นลักษณะที่เป็นคุณสมบัติโดดเด่นเฉพาะตัวของเรื่องที่ต้องการอธิบายให้แตกต่างไปจากบ่อเกิดของความรู้ ๕ อย่างที่เคยมีมาแล้วแต่เดิมเท่านั้น

๒.๒ ประเภทของความรู้

ในปรัชญาอินเดียได้มีการถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องของความรู้ไว้อย่างพิสดาร ผลของการถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์ของนักปรัชญากลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มหัวอนุรักษนิยมและกลุ่มหัวก้าวหน้าได้ก่อให้เกิดกลุ่มของความรู้ที่เป็นศาสตร์ประเภทหนึ่งขึ้นมาที่เรียกว่า ประมาณศาสตร์

(Methodology of knowledge) ซึ่งแปลว่าวิธีการที่ถูกต้อง ความรู้แท้ ความรู้ถูก หรือความรู้จริง ความรู้ดังกล่าวนี้จัดเป็นความรู้ที่มีความสมเหตุสมผล สำหรับในหัวข้อนี้จะได้ศึกษาเกี่ยวกับประเภทของความรู้ในระบบปรัชญาของอินเดียโดยเฉพาะสำนักนยายะและสำนักไวเศษิกะ ได้จัดแบ่งความรู้ออกเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ ๑) อนุภาวะ หมายถึงความรู้โดยตรง ๒) สมฤติ หมายถึงความรู้โดยอ้อม ซึ่งรายละเอียดของแต่ละประเภทจะได้นำเสนอดังนี้

๒.๒.๑ อนุภาวะ (Presentative)

อนุภาวะ หมายถึง ความรู้โดยตรง เป็นการรับรู้ที่เกิดจากอินทรีย์สัมผัสหรือความรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ การรับรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และ ทางกาย เป็นการรับรู้ที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบัน คือเมื่อใดที่อินทรีย์ทั้งห้าได้สัมผัสกับอารมณ์เมื่อนั้นก็จะเกิดความรู้ขึ้นในทันที ความรู้โดยตรงนี้ยังสามารถแบ่งย่อยออกไปได้อีก ๒ ประเภทดังนี้

๒.๒.๑.๑ ความรู้แท้ (Valid

knowledge) เป็นความรู้ที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นความรู้ที่มีความสมเหตุสมผลตรงกับสภาพความเป็นจริง และตรงกับสิ่งที่มีอยู่จริง ตัวอย่างเช่น เราทราบว่าอุโบสถหลังหนึ่งอยู่กลางน้ำในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อเราได้ไปดูด้วยตา ก็ปรากฏว่ามีอุโบสถหลังหนึ่งอยู่กลางน้ำในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยาจริง ๆ อย่างนี้ถือว่าเป็น
ความรู้แท้ เพราะสิ่งที่เห็นเป็นสิ่งที่มียืนยัน
ตามที่เราได้รู้มา

๒.๒.๑.๒ ความรู้ไม่แท้ (Invalid knowledge) เป็นความรู้ที่สำคัญผิด อันเกิด
จากความบกพร่องหรือข้อจำกัดของประสาท
การรับรู้ ทำให้เข้าใจผิดไปว่าสิ่งที่รับรู้เป็น
สิ่งที่มีอยู่จริง เช่น เรามองเห็นฟ้าจรดกับดิน
มองเห็นฟ้าจรดกับน้ำทะเล และมองเห็นน้ำ
เต็มถนนในขณะที่แดดร้อนจัด อย่างนี้ถือเป็น
ความรู้ไม่แท้ เพราะสิ่งที่เห็นนั้นเป็นภาพลวง
ตา เป็นสิ่งที่ไม่ได้มียืนยัน แต่เนื่องจาก
ประสาทการรับรู้ของเราข้อจำกัด จึงทำให้
มองเห็นเป็นเช่นนั้น บางครั้งทำให้เข้าใจผิดไป
ว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นสิ่งที่มียืนยัน

๒.๒.๒ สมฤติ (Presentative of remembrance) สมฤติ หมายถึง ความรู้
โดยอ้อม เป็นความรู้ที่เกิดจากความจำได้หรือ
ความระลึกได้ ความรู้ประเภทนี้เป็นสิ่งที่
ตกค้างของประสบการณ์ในอดีต ความจำได้
หรือความระลึกได้จึงมิใช่ความรู้ เหตุผลที่ไม่
จัดว่าเป็นความรู้ก็เพราะว่าสิ่งที่เราจำได้และ
ระลึกได้ในบัดนี้เราได้เคยรู้มันมาแล้วก่อน
หน้านี้ เมื่อได้พบกับสิ่งนั้นเข้าอีกครั้งหนึ่งเรา
จึงเกิดความจำหรือระลึกถึงสิ่งนั้นขึ้นมาได้
ดังนั้น ความจำได้หรือความระลึกได้จึงไม่จัด
ว่าเป็นความรู้ที่สมเหตุสมผล

สรุป

เนื้อหาที่ได้ศึกษามาในบทนี้เป็น
การนำเสนอให้เห็นว่าแนวคิดทางตรรกศาสตร์
ของสำนักปรัชญาอินเดียได้รวมอยู่ในประมาณ
ศาสตร์ หมายถึง วิธีการที่ถูกต้อง ความรู้แท้
ความรู้ถูก หรือ ความรู้จริง ความรู้ดังกล่าวนี้
จัดเป็นความรู้ที่มีความสมเหตุสมผล ใน
ปรัชญาอินเดียได้ใช้คำนี้ให้มีความหมาย
เทียบเท่ากับ ญาณวิทยา หรือ ทฤษฎี
ความรู้ เนื้อหาที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทนี้มี
หัวข้อสำคัญนำมาสรุปได้เป็น ๒ หัวข้อหลัก
ดังนี้

๑) บ่อเกิดของความรู้

ในสำนักปรัชญาของอินเดีย
นั้นได้มีทัศนะเกี่ยวกับความรู้ที่ถูกต้อง ทั้งใน
ลักษณะที่แตกต่างและสอดคล้องกัน เกี่ยวกับ
ความรู้ที่ถูกต้องของสำนักที่ยอมรับกัน
ประมวลได้ทั้งหมด ๗ อย่าง ดังนี้ คือ

(๑) ประจักษ์ประมาณ หมายถึง
การรับรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสหรือจิต
สัมผัสกับอารมณ์โดยตรง ประจักษ์ประมาณ
แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ประสบการณ์ทาง
ประสาทสัมผัส และประสบการณ์ทางจิต
ประจักษ์ประมาณแบ่งได้ ๔ ลักษณะ คือ ให้
ความสำคัญกับญาณวิทยามากกว่าอภิปรัชญา
ปฏิเสธความรู้ที่มีมาก่อนประสบการณ์ ต้น
กำเนิดของความรู้ทั้งปวงเกิดจาก
ประสบการณ์ และ ยอมรับประสบการณ์ ๒
อย่าง คือ ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสกับ
ประสบการณ์ทางจิต

(๒) อนุमानประมาณ หมายถึง
ความรู้ที่เกิดโดยอาศัยสิ่งที่เป็นตัวกลาง คือ

กระบวนการที่ทำให้ได้รับความรู้อย่างหนึ่งโดยอาศัยความรู้อีกอย่างหนึ่ง อนุมาณประมาณ แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ การนิรนัยกับการอุปนัย อนุมาณประมาณแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ ให้ความสำคัญกับประจักษ์ประมาณและอนุมาณประมาณ อาศัยตัวกลางในการเข้าถึงแหล่งความรู้ และให้ความสำคัญกับการอุปนัย ๒ แบบ คือ แบบนิรนัยกับแบบอุปนัย

(๓) ศัพทประมาณ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากเสียงหรือคำที่ได้จากแหล่งที่น่าเชื่อถือต่าง ๆ หรือ ที่ได้ฟังมาจากบุคคลผู้มีความน่าเชื่อถือ ศัพทประมาณ แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ให้ความสำคัญกับศัพท์ว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ที่น่าเชื่อถือและศัพทประมาณที่เกิดจากแหล่งน่าเชื่อถือที่เป็นตัวบุคคล ศัพทประมาณแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ ให้ความสำคัญกับศัพท์ว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้ที่น่าเชื่อถือและเน้นความรู้ที่ได้จากแหล่งที่ถูกต้อง

(๔) อุปมานประมาณ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการเปรียบเทียบ อุปมานประมาณ แบ่งได้ ๓ ประเภท คือ เปรียบเทียบความเหมือนกัน เปรียบเทียบความต่างกัน และเปรียบเทียบความสัมพันธ์กัน อุปมานประมาณแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ ยอมรับความรู้ชั้นประจักษ์และยอมรับความรู้เชิงเปรียบเทียบ

(๕) อรรถาปัตติ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการตั้งข้อความที่เป็นเงื่อนไขเอาไว้ หรือความรู้ที่เกิดจากการอ้างเหตุผลแบบตั้งสมมติฐานหรือการคาดคะเน โดยประโยค

ตั้งของข้อความที่เป็นเงื่อนไขทั้งสองเป็นจริงทั้งคู่ แต่เป็นความจริงที่ขัดแย้งกัน เมื่อความจริงขัดแย้งกันจึงทำให้เกิดการตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนถึงความจริงที่เกิดขึ้นในประโยคที่สามซึ่งเป็นประโยคสรุป ประเภทของอรรถาปัตติแบ่งได้เหมือนกันกับอนุมาณประมาณ ลักษณะอรรถาปัตติยอมรับบ่อเกิดความรู้ ๔ อย่าง ได้แก่ ประจักษ์ประมาณ อนุมาณประมาณ ศัพทประมาณ และอุปมานประมาณ แต่ให้เพิ่ม อรรถาปัตติ เข้ามาเป็นบ่อเกิดของความรู้ อย่างที่ ๕

(๖) อนุปลัทธิ หมายถึง การรับรู้ว่ามีสิ่งนั้นไม่มีเป็นบ่อเกิดของความรู้ คือ ความรู้เกิดจากการไม่ปรากฏของวัตถุที่เราต้องการจะรู้ อนุปลัทธิแบ่งได้ ๔ ประเภท คือ การรับรู้สิ่งที่ไม่เคยมีอยู่ในที่ใด ๆ การรับรู้สิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนแต่ช่วงหนึ่งเกิดมีขึ้น ณ เวลานั้นสิ่งนั้นก็มีได้มีแล้ว การรับรู้สิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบันแต่ ณ เวลานั้นสิ่งนี้มีได้ปรากฏในที่นี้ และการรับรู้สิ่งที่ไม่เคยมีในอดีตและปัจจุบัน แต่ จะมีขึ้นในอนาคต ลักษณะของอนุปลัทธิยอมรับว่าความรู้ ๖ อย่าง คือ ประจักษ์ประมาณ อนุมาณประมาณ ศัพทประมาณ อุปมานประมาณ อรรถาปัตติ และอนุปลัทธิ เป็นบ่อเกิดของความรู้

๒) ประเภทของความรู้

สำนักปรัชญาของอินเดีย โดยเฉพาะสำนักนैयाยะและสำนักไวเศษิกะ ได้จัดแบ่งความรู้ออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้ คือ

(๑) อนุภาวะ หมายถึง ความรู้โดยตรง เป็นการรับรู้ที่เกิดจากอินทรีย์สัมผัส

หรือความรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า
ความรู้โดยตรงนี้ยังสามารถแบ่งย่อยออกไปได้
อีก ๒ ประเภท คือ ความรู้แท้และความรู้ไม่
แท้

(๒) สมฤติ หมายถึง ความรู้โดยอ้อม
เป็นความรู้ที่เกิดจากความจำได้หรือความ
ระลึกได้ ความรู้ประเภทนี้เป็นสิ่งที่ตกค้างของ
ประสบการณ์ในอดีต จึงไม่จัดว่าเป็นความรู้ที่
ส ม เ ห ตุ ส ม พ ล

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. **ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๘.
บุญมี แทนแก้ว และคณะ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์. ๒๕๔๔.
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปรัชญากรีกบ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๕๐.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
สมัคร บุรวาส. **วิชาปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ศยาม. ๒๕๔๔.
สิริวัฒน์ คำวันสา. **พุทธศาสนาในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: พัทธอักษร, ๒๕๔๕.
ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:
ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๔๘.
หอมหวน บัวระภา, “**ตรรกศาสตร์: ทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญา**”, ใน คือ มรรคาแห่งปรัชญา,
รวบรวมโดย คำแหง วิสุทธางกูล, ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๙.

